

REISZ T. CSABA

Glaser Lajos (1903–1944) emlékezete

A Magyar Országos Levéltár kataszteri térkép- és iratanyagának ismertetésekor már szó esett arról, hogy „a szomorú sorsú Glaser Lajos életrajzát szívesen olvasnánk a *Catastrum* hasábjain”.¹ A téma korábbi kutatója, dr. Végh József előzékenyen rendelkezésekre bocsátotta gyűjtésének eredményeit, és ugyancsak nagy segítséget nyújtott Glaser Lajos egyik közeli rokona, aki a család történetének számos színes epizódját megosztotta velem.² Közgyűteményi kollégáim a tőlük megszokott alapos-sággal küldték meg az életrajz teljesség tételéhez szükséges hiányzó adatokat.

Az így összegyűjtött ismeretek, a könyvszerkesztési és különösen a levéltári adatok alapján részletesebb és pontosabb portré rajzolható az eddig általánosan idézett lexikonszócikkénél: „Glaser Lajos (Rétság, 1903. márc. 30. – Gombos, 1944): geográfus, a történeti földrajz művelője. A bp.-i tud. egy.-en végzett. Cholnoky Jenő, majd Teleki Pál tanítványa és az utóbbinak tanársegédje volt. Teleki ajánlására az Országos Levéltár szolgálatában a földrajz-történeti vonatkozású archivális anyag feldolgozását végezte. Munkáit műgond, a források mélyére hatolás és az adatközlések pontossága jellemzi. 1944-ben a német fasiszták elhurcolták.”³

A Glaser család

A család név szerint ismert első tagja az izraelita vallású Glaser Fülöp, aki a galíciai Gorlicén született 1819-ben.⁴ Ő a pesti egyetem orvostudományi karán 1843. november 10-én sebészetből elégségesen, 1844. január 19-én szülészetből elég jól vizsgázott, majd másnap polgári orvosként és szülészként esküt tett és diplomáját átvette – ekkor 25 éves volt.⁵ Ezt követően bizonyára orvosként dolgozott a polgári életben, de foglalkozásának részleteiről és helyszínéről egyelőre nincsen semmiféle adat.

Az orvos hamarosan katonai szolgálatba állt. A rá vonatkozó fennmaradt katonai iratok szerint 36 év 4 hónap 21 nap után vonult nyugdíjba 1882. november 1-jén, ebből következett: katonai szolgálatát 1845. június 10-én kezdte meg. Részt vett az 1849. évi hadjáratban, a családi hagyomány szerint Klapka mellett szolgált Komáromban, a várvédőknek adott menlevéllel menekült meg ő is a megtorlások elől.⁶ 1859-től sebalorvosként, majd 1864-től sebőorvosként szolgált a 25. magyar gyalogezrednél, amelynek tartalékparancsnoksága és hadkiegészítő körzeti központja 1853–1859 között Besztercebányán, majd az időtől fogva

1 REISZ T. CSABA: Kataszteri térkép- és iratanyag a Magyar Országos Levéltárban. *Catastrum*, 6. (2019) 1:44–52.

2 VÉGH JÓZSEF: Glaser Lajos geográfus, a történeti földrajz jeles művelője. *Rétsági Krónika*, 1998. 107.

3 *Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk.: KENYERES ÁGNES. I. A–K. Bp., 1967. 599.

4 Glasernek nem maradt fenn személyi anyaga a katonai szolgálatáról. Születési éve egyedül a nyugalmazott katonarvosok nyugdíjaskönyvéből ismerhető meg. Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA) Kriegsarchiv (= KA), Versorgungsunterlagen (= Vers) Pensionsprotokolle jüngere Reihe (PensProt JR), Band 25. III. Militärarzte, Seite 217. Ezúton köszönöm dr. Solymosi József bécsi katonai levéltári delegátus úrnak, hogy az adatot – annak értelmezésével – részemre megküldte.

5 Semmelweis Egyetem Központi Levéltár, 1.f. Magyar királyi (Pázmány Péter) Tudományegyetem Orvostudományi Kara, Az Orvostudományi Karon végzett hallgatók jegyzéke, 3. kötet, 1092. „Glaser Philippus, annorum 25, Israelita, Gorlic Galicianus, praestitis praestandis, examen riglorosum] e chirurgia subivit die 10 novembris 1843 c. sufficienter; et obstetricia die 19 januarii 1844 c. satis bene, die altera in chirurgum et obstetricatorem civilem adjuratus; diploma accepit.” Köszönöm Ondrik Sándorné segédlevéltáros kollégám szíves segítségét, aki kérésre az adatot kikérte.

6 ZÉTÉNY GYŐZŐ: *A magyar szabadságharc honvédorvosai*. Bp., 1948, illetve BERNSTEIN BÉLA: *A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók*. Bp., 1898. [cop. 1998] nem tartalmaz ilyen nevű orvost. Köszönöm dr. Hermann Róbert irodalomra vonatkozó szakmai tanácsait. ÖStA KA Vers PensProt JR, Bd. 25. III. 217. A családi emlékezet szerint Zétény Győző később szabadkozott, hogy két orvos, ezek egyikeként Glaser Fülöp kimaradt a könyvből.

Losoncon volt, ő és családja is e városokban lakott.⁷ Az 1859. és 1866. évi hadjáratokban is részt vett.⁸ 1882 nyarán áthelyezték az ugyancsak magyar 19. gyalogezredhez Pozsonyba, ő azonban nem akart elköltözni, ezért azonnal kezdeményezte nyugalmazását, hogy Losoncon maradhasson. November 1-jétől 540 koronával vonult nyugdíjba.⁹ Nyugállományú főseborvosként 1899-ben elnyerte az arany szolgálati érmet.¹⁰

Glaser házastársát, gyermekeit, valamint azok további családtagjait az elhunytak gyászjelentéseiből, illetve kisebb számban anyakönyvi bejegyzésekből és házassági híradásokból ismerjük. Felesége Zauderer Karolina volt, aki – életének 74., „rendkívül szerencsés” házasságának 53. évében – 1904. augusztus 23-án Losoncon hunyt el, és a vallási szokásjog szerint már másnap végső nyugalomba helyezték a városi izraelita temetőben. Utolsó útjára a tisztikar és a város előkelőségei kísérték.¹¹ Családjáról nincsen közelebbi adat, de valószínűleg ő is Galíciából származott. Az özvegy férj hamarosan, 86 éves korában, 1905. április 30-án hunyt el

Losoncon, május 2-án őt is az izraelita temetőben temették el.¹²

A házaspár hét gyermeke ismert:

Emánuel (Emil) 1852–1853 körül született, és adatolhatóan 1899-től poltári segédjegyző és anyakönyvvezető-helyettes, később losoncapáti helyettes, majd megválasztott körjegyző volt 1901 és 1914 között, továbbá 1902-től a losonci III. kerület anyakönyvvezetője.¹³ Felesége Alexy Etelka, a poltári evangélikus lelkész lánya volt, akit 1902-ben vett el.¹⁴ 1905-ben már két gyermekük volt, Emil és Lilike.¹⁵

József 1854. április 9-én született Besztercebányán, róla és családjáról l. a következő fejezetet.¹⁶

Róza 1855 körül született. Házastársa Preczner József adóbeszedő, majd állampénztári pénztáros, gyermekeik Árpád, Margit, Edit, Zoltán. Fehérvárcsurgón már özvegyként hunyt el 85 éves korában, 1940. október 25-én.¹⁷

Fanny (∞1903 Losonc, Müller Antal cs. és kir. százados).¹⁸

Gyula (∞Lachs/Lax Ilona), gyermekeik Elemér és Lenke. A családi emlékezet szerint

7 *Militärschematismus des österreichischen Kaiserthumes (für ...)*. Wien, 1859:451., 1860–1861:614., 1861–1862:617., 1863:616., 1864:604., 1865:608., 1866:607., 1867:640., 1868:670.; *Kais. Königl. Militär-Schematismus*. Wien, 1869–1870:798., 1871:808., 1872:639., 1873:607., 1874:633., 1875:693., 1876:693., 1877: 686., 1878:275., 703., 1879:287., 721., 1880:297., 751., 1881:301., 763., 1882:305., 782. 1862. évi kinevezésére: *Personal-Nachrichten. Oesterreichischer Soldatenfreund*, 15. (1862) 67:552. (aug. 27.).

8 ÖStA KA Vers PensProt JR, Bd. 25. III. 217.

9 *Personal Nachrichten. Prager Tagblatt*, 6. (1882) 253:5. (szept. 12.); *Uebersetzungen. Vedette*, 14. (1882) 77:598. (szept. 20.); *Personalien. Militär-Zeitung*, 35. (1882) 85:674. (okt. 24.); *Aus dem Militär-Verordnungsblatte. Die Presse*, 35. (1882) 294:6. (okt. 24.); *Personal-Veränderungen für das k.k. Heer. Vedette*, 14. (1882) 86:674. (okt. 25.); *Hivatalos rész. Budapesti Közlöny (= BK)*, 33. (1899) 269:1. (nov. 22.). ÖStA KA Vers PensProt JR, Bd. 25. III. 217.

10 *Notizen. Wiener Medicinische Wochenschrift*, 49. (1899) 51:2398.; *Amtlicher Theil. Wiener Zeitung*, (1899) 267:1. (nov. 22.); *Militarisches. Prager Abendblatt*, (1899) 266:4. (nov. 22.); *Aus der Wiener Zeitung. Deutsches Volksblatt*, *Abends-Ausgabe*, 11. (1899) 3914:4. (nov. 23.); *Militärpersonalmachrichten. Prager Tagblatt*, 23. (1899) 325:5. (nov. 23.).

11 Gyászjelentése a Pannon Digitális Egyesített Archivum (<https://dSPACE.oszk.hu>) oldalán, neve szerint keresve érhető el. <https://dSPACE.oszk.hu/handle/20.500.12346/271285#>. Gyászrovat. *Pesti Napló*, 55. (1904) 236:8. (aug. 27.); *Halálozások. Pesti Hírlap (= PH)*, 26. (1904) 236:12. (aug. 27.); *Halálozások. Az Újság*, 2. (1904) 236:9. (aug. 27.).

12 Gyászjelentése: <https://dSPACE.oszk.hu/handle/20.500.12346/271291#>

13 Személyi hírek. *Kinevezések. Belügyi Közlöny (= BK)*, 4. (1899) 15:350. (aug. 1.); *Anyakönyvvezetők és anyakönyvvezető-helyettesek kinevezése. BK*, 7. (1902) 31:290. (júl. 27.).

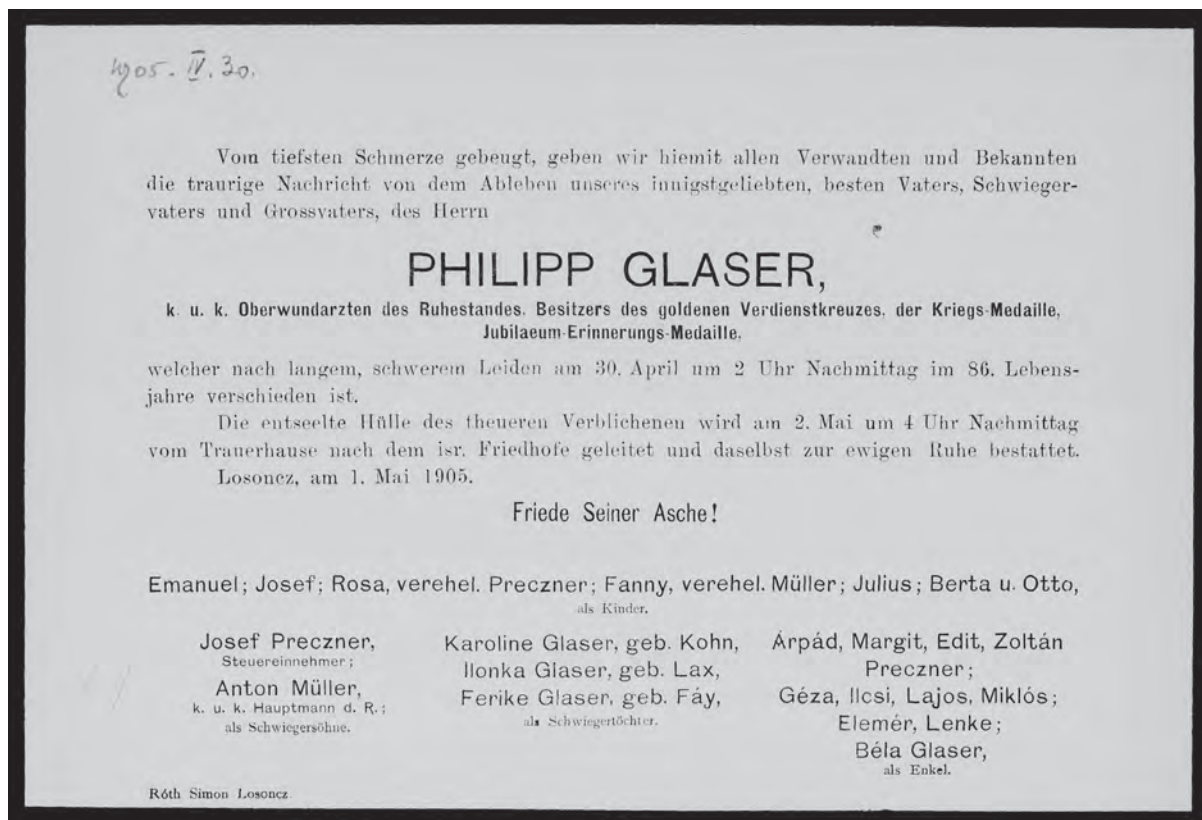
14 FÖLDI ISTVÁN: *A községi és körjegyzők társadalma és mozgalmi Nógrád vármegyében, 1873–1950*. Salgótarján, 2002. 156.

15 L. ehhez a feleség édesanyja, Alexy Jánosné, kellemesi Melczer Hermin (†Rimaszombat, 1905. jún. 20.), illetve sógornője, Alexy Gézané Várady Ilona (†Máramarosziget, 1907. ápr. 23.) gyászjelentését a PanDEA (<https://dSPACE.oszk.hu/handle/20.500.12346/305387#>) és a Hungaricana Közgűjteményi Portál (www.hungaricana.hu) oldalain.

16 Glaser József házassági, valamint gyermekeinek születési anyakönyvi bejegyzésében csak az életkora és születési helye szerepelt. A pontos esztendő a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) őrzi a levéltárosok személyi anyagában (Y 7. Magyar Országos Levéltár, Általános iratok 1945-től / = Y 7./, *Personalia*, Glaser Lajos = *Glaser személyi anyaga*).

17 Halotti anyakönyvi bejegyzését l. a FamilySearch adatbázisában: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3337-9TMJ-CK9>, gyászjelentése: <https://dSPACE.oszk.hu/handle/20.500.12346/500107#>

18 Házasság. *Budapesti Hírlap (= BH)*, 23. (1903) 22:5. (jan. 22.).

■ Glaser Fülöp seborvos gyászjelentése (Országos Széchényi Könyvtár)

a Keleti pályaudvar főnöke, később a MÁV egyik vezetője volt.

Berta (Losonc, 1872 – ?, 1944 k.), a holokauszt rétsági áldozataként tartják nyilván, elhurcolták, halálát 1949-ben a bíróság állapította meg.¹⁹

Ottó (Losonc, 1873. júl. 25. – Pécs, 1909. máj. 3.)²⁰ baranyaszentlőrinci magyar államvasúti hivatalnok – már római katolikusként – 1899. április 17-én Pécsen feleségül vette Fáy Zsigmond államvasúti ellenőr és Wallfisch Hermin Ferike (Franciska) nevű lányát.²¹ Apját, dr. Glaser Fülöpöt még gyakorló orvosként rögzítette az anyakönyv. Gyermeük Béla (Baranyaszentlőrinc, 1899. december 31.), illetve Vilma (Pécs, 1907. aug. 21.).²²

Glaser Fülöp valamennyi gyermeke kikezreltelkedett, nagy többségük római katolikus volt (már így is házasodtak meg, gyermekeik is katolikusok lettek). A mai családi emlékezet szerint mindenki erős keresztény hitben élt és nevelkedett.

Szülők, testvérek, rokonok

Dr. Glaser Fülöp és Zauderer Karolina második gyermeke volt József, aki középiskolai tanulmányait – a VII. osztályt bizonyosan – a besztercebányai katolikus gimnáziumban folytathatta, bár máshol végezte az utolsó évet és az érettségét sem itt tette le.²³ 1873-tól a budapesti tudományegyetem joghallgatói között szere-

19 Holtak nyilvánítások. *Magyar Közlöny* (= MK), 5. (1949) 23:4. (jan. 30.). SZEDERJESI CECÍLIA – TYEKVICSKA ÁRPÁD: *Senkiföldjén. Adatok, források, dokumentumok a Nógrád megyei zsidóság holocaustjáról*. Balassagyarmat–Salgótarján, 2006. (= SZEDERJESI–TYEKVICSKA, 2006) 666. (Pontatlan olvasattal). Rétság, halotti anyakönyv, 20/1949.

20 Halotti anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9PB4-7JT>, gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/271290#>

21 Esküvő. *Pécsi Figyelő*, 27. (1899) 88:3. (ápr. 18.). Házassági anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9PB8-3S5>

22 Béla születési anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GPB7-9CMW>, Vilma születési anyakönyvi bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GPB6-GFX>

23 *A besztercebányai kath. kir. államfőgymnasium értesítőnyelve, 1871–1872*. Besztercebánya, 1872. 52.

pelt, itt tanult az 1873/1874. I–II., az 1874/1875. I–II., az 1875/1876. I., és az 1877/1878. I–II. félévekben.²⁴ Tanulmányai befejeztével és az államvizsga letétele után három szigorlatot tett. Az elsőt 1880. március 1-jén – akkor még mint izraelita felekezeti – római, egyházi, bölcseleti és tételes nemzetközi jogból sikeresen teljesítette. 1883. január 31-én a másodikon magyar magánjogból és közjogból levizsgázott, de az osztrák polgári jogból pótvizsgára utasították, amelyet május 16-án tett le. 1883. december 10-én a harmadikon váltó- és kereskedelmi jogból megbukott, büntetőjogból és büntető eljárásjogból, valamint polgári törvénykezési eljárásjogból leszigorlatozott. Az utolsó tárgyból végül 1884. november 15-én sikerrel levizsgázott, de csak négy év múlva, 1888. december 22-én avatták jogtudorrá.²⁵

József a jogszolgáltatásban helyezkedett el, a losonci járásbíróságon előbb joggyakornok volt, majd 1885-ben írnokká nevezték ki.²⁶ 1886-tól már ugyanezen bíróság aljegyzőjeként tevékenykedett 1892-ig, ekkor kinevezték a rétsági járásbíróság albírájává.²⁷ 1907. április 1-jétől ugyanott járásbíróvá léptették elő, majd 1911-ben magasabb fizetési osztályba lépett.²⁸ 1920-ban nyugállományba vonult, 1942. október 8-án bekövetkezett haláláig Rétságon élt.²⁹ Nyugdíjasként a rétsági takarékpénztár felügyelőbizottságának tagja, majd 1927-től

elnöke volt.³⁰ 1922-ben megalakította a váci káptalan rétsági birtokait bérlő szövetkezetet, amely 51 családnak segítette a megélhetését. A családi emlékezet szerint Glaser személyes felelősséget vállalt a bérleti díj pontos fizetéséért, és a káptalan ezért volt hajlandó a bérleti szerződést megkötni.

A negyvenéves, nőtlen aljárásbíró 1894. március 4-én Tereskén feleségül vette az izraelita felekezethez tartozó házaspár, Kohn Ádám kocsmáros és Schwarz Rozália Karolina Mária nevű 19 éves hajadon leányát. A vőlegény Tereske 35., a menyasszony Tereske 34. szám alatt lakott, és mindketten római katolikusok voltak – Glaser Lajos későbbi családtörténeti feljegyzése szerint az esküvő előtt keresztelkedtek meg. A házassági tanúk Egressy Aladár földbirtokos és Cséffalvay István telekkönyvvezető voltak. A házaspárt nem hirdették, mert a 973/1894. számú püspöki engedéllyel felmentést kaptak.³¹ Glaser Józsefnét (1875–1944) a holokauszt rétsági áldozataként tartják nyilván.³²

A házaspárnak öt gyermeke született, az első Tereskén, a többi Rétságon, akiket római katolikusnak kereszteltek:

Géza (1894–1954; felesége mátészalkai Szarka Jolán, három gyermekük született).³³ Ő 1912–1917 között járt a budapesti tudományegyetem jogtudományi karára, 1917-ben

24 *A budapesti királyi magyar tudomány-egyetem almanachja MDCCCLXXVI–LXXVII-ről.* Buda, 1877. 57.; *Uo. MDCCCLXXVII–LXXVIII-ről.* Buda, 1878. 58.

25 Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Levéltára (= ELTE EL), 7/e Jogi Kar, Doktori szigorlati jegyzőkönyvek (=7/e), 4. kötet. 583. Ezúton köszönöm dr. Varga Júlia főlevéltáros kollégám szíves adatközlését.

26 A hivatalos lapból. *BH*, 5. (1885) 213:5. (aug. 5.).

27 *Magyarország tisztii cím és névtára*, 5:1886. 419. Személyi hírek. Kinevezések. *Igazságügyi Közlöny* (= *IK*), 1. (1892) 8:274. (jún. 1.). A legfelsőbb elhatározás 1892. május 17-én kelt, tehát június 1-jétől volt albíró. *IK*, 3. (1894) 1:41. (jan. 22.); *IK*, 4. (1895) 4:49. (márc. 25.).

28 A legfelsőbb elhatározás 1907. március 27-én kelt. Kinevezések és áthelyezések. *IK*, 16. (1907) 4:130. (ápr. 26.); *IK*, 18. (1909) 2:58. (febr. 20.). 1910. december 10-én az uralkodó VII. fizetési osztályú járásbíróvá nevezte ki. *IK*, 20. (1911) 1:18. (jan. 28.), *Uo.* 2:47. (febr. 26.); Kinevezés – előléptetés. *Váci Hírlap*, 25. (1911) 2:2. (jan. 8.).

29 *IK*, 29. (1920) 3:266. (márc. 31.). Gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/271284#>

30 *Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz*, 3. (1927–1928) 1:155.

31 Romhány római katolikus házassági anyakönyve, 1852–1895. 2/1894. (<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSVH-N4TW?i=289&cat=17189>). A megjegyzés rovatban szerepel, hogy „a Kohn név Keszegire változtatott. *BM 29515/1934*” (a névváltoztatási ügyirat nem maradt fenn.)

32 Holtnak nyilvánítások. *MK*, 5. (1949) 23:4. (jan. 30.). SZEDERJESI–TYEKVICSKA, 2006. 666. Rétság, halotti anyakönyv, 21/1949. (l. a FamilySearch.org oldalon).

33 Névmagyarosítások. *PH*, 57. (1935) 51:9. (márc. 2.).

■ Az idős Glaser József az 1930-as években (magántulajdon)

■ A feleség, Keszegi Karolina fiatalasszonyként (magántulajdon)

a kassai jogakadémián szerzett végbizonyítványt, majd 1918-ban szigorlatozott és szerzett jogi doktorátust.³⁴ Ő és gyermekei 1935-ben Gedeyre változtatták nevüket. A család birtokában fennmaradt névváltoztatási okiratok szerint a belügyminiszter soron kívül járult hozzá nevük visszamagyarosításához, „mivel hiteles okmányokkal igazolta járásbíró úr azt a tényt, hogy dédapja, néhai »merei Gedey Lipót« Ő Császári és Királyi Felségétől engedélyeztetve »Glaser« németes nevet vette fel. Mindennélfogva jogosult kir. járásbíró úr és családja az ősi családi név viselésére.”

Ilona (1897–1973, férje Ferenczy Kálmán).

Lajos (1903–1944).

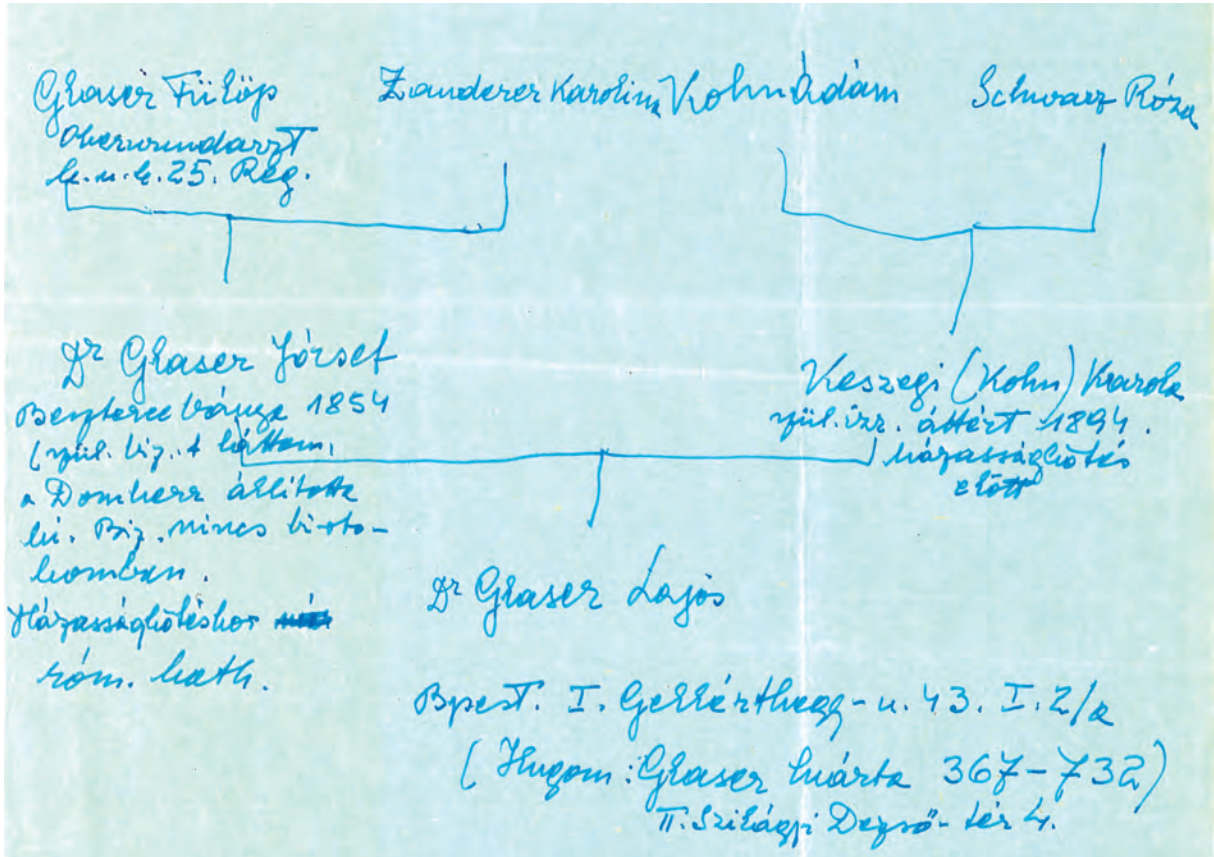
Miklós (1905–1944) jogász, ügyvéd, a holokauszt rétsági áldozataként tartják nyilván.³⁵ A családi emlékezet szerint azonban ő még 1944 decemberében is rendes katonai szolgálatot teljesített, amikor alakulatát nyugatra vették. Nem akarván elhagyni az országot, több társával a Fertő-tónál megszökött, a menekülőkre leadott sorozatok olthatták ki az életét. Holtteste nem került elő.

Márta (1911 körül – Budapest, 1968) középiskolai tanulmányait Balassagyarmaton végezte, később a Magyar Nemzeti Múzeum preparátora volt.³⁶

34 ELTE EL, 7/e. 15. kötet, 465.

35 Születési anyakönyvi bejegyzése: Rétság, születési anyakönyv, 5/1905. Holtnak nyilvánítások. MK, 5. (1949) 23:4. (jan. 30.). SZEDERJESI–TYEKVICSKA, 2006. 666. Rétság, halotti anyakönyv, 22/1949.

36 Gyászjelentése: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/271288#>

■ Glaser Lajos saját kezű feljegyzése családjáról (MNL OL)

■ A Glaser család és barátai 1935 körül. Hátsó sor balról jobbra: Glaser Lajos, Ferenczy Kálmán, Glaser Miklós, Lukács Iván tisztiorvos, dr. Gedey Géza, dr. Lukács Ákos. Középső sor: Lukács Ákosné, Lukács Ivánné, Furia Károlyné, Ferenczy Kálmánné, Glaser Ilona, ?, Glaser Márta. Első sor: Gedey Irma, Glaser Józsefné, Glaser József, Gedey Gézáné Szarka Jolán, Glaser Lajosné Benke Anna, Gedey Edit (magántulajdon)

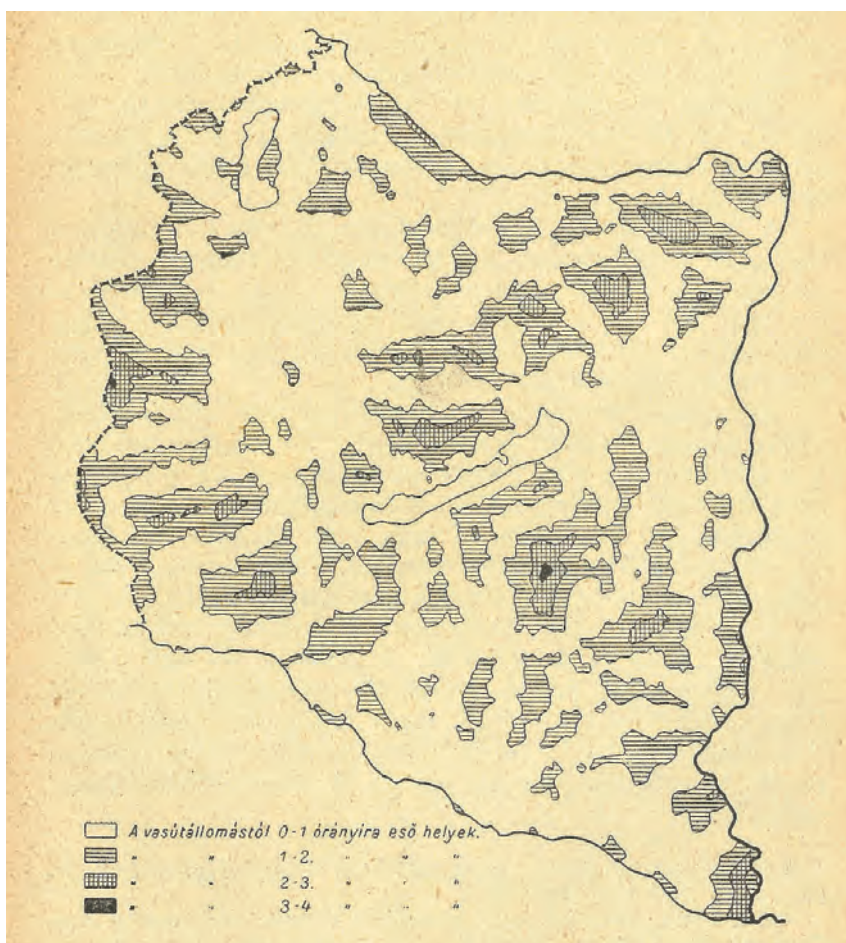
Tanulmányok

Glaser Lajos Bertalan Antal 1903. március 30-án született Rétságon.³⁷ Az alsófokú iskoláit bizonyára helyben végezte, középiskolai tanulmányait a váci kegyestanítórendi gimnáziumban – az első és második évfolyamban egyetlenként – mint magántanuló kezdte 1912-ben, majd 1920-ban itt is érettségizett jelesen.³⁸ A III–IV. osztályt a selmecbányai evangélikus líceumban végezte, előbb magán-, majd rendes tanulóként.³⁹

Az iskolában jó magaviseletű volt, tanulmányi eredménye többnyire jó rendű, de elsőként vallásosan, földrajz és természetrajz, ötödikesként pedig természetrajz és számtan tárgyakból jeles volt. Állami alkalmazott gyermekeként V–VI. osztályban 500 korona ösztöndíjban részesült. Selmecbányai tanulmányi eredményéről nincsen adat. Idősebb testvére, Géza is járt Vácra (1905–1906), aki 1911-ben Selmecbányán érettségizett, és 1914-től a váci piaristáknál tanult ifjabb öccse, Miklós is, nem túl jó eredménnyel, többször megbukott.

Az érettségit követően az akkor (1920) létrehozott önálló egyetem, a Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar közgazdasági és közigazgatási

szakján tanult 1920 és 1924 között. Egyetemi éveinek a látogatott órákat is tartalmazó törzslapjai nem voltak kutathatók a levéltárban, de a szakirodalom Cholnoky Jenő és Teleki Pál tanítványaként emlékezik meg róla, és ugyancsak ekkor tanította őt Fodor Ferenc is, aki a még egyetemi hallgatót 1922-ben tagnak javasolta a Magyar Földrajzi Társaságba.⁴⁰ Egyetlen félévéről fennmaradt, hogy milyen órákat (és kinél, hány órában) látogatott: Nemzetközi magán- és büntetőjog (Angyal Pál, 1 óra), Külpolitika (Krisztics Sándor, 2), Diplomáciai ál-

■ Glaser egyik korai munkája: Vasútsűrűség a Dunántúlon (Magyar Földrajzi Évkönyv az 1929. évről)

37 Születési anyakönyvi bejegyzése: Rétság, születési anyakönyv, 20/1903.

38 A kegyes-tanítórendiek váci főgimnáziumának értesítője az 1912–1913. iskolai évről. Közli: SCHANDL MIKLÓS. Vác, 1913. 54.; Uo. 1916–1917. 27., 39.; Uo. 1917–1918. 25., 33.; Uo. 1919–1920. 9. Érettségi bizonyítványa 1920. július 2-án kelt: MNL OL, Y 7. Glaser személyi anyaga.

39 A selmecbányai ág. hitv. ev. liceumi főgimnázium értesítője az 1914–1915-iki tanévről. Közzéteszi: KIRÁLY ERNŐ. Selmecbánya, 1915. 26., 28.; Uo. 1915–1916. 30., 32.

40 FODOR FERENC: A magyar földrajztudomány története. S.a.r.: DÖVÉNYI ZOLTÁN. Bp., 2006. (= FODOR, 2006). 581. Társasági ügyek. Választmányi ülések. 1922. április 6. Földrajzi Közlemények (=FK), 50. (1922) 6–8:208. Glaser 1933-ban az előző évben alakult Gazdaságföldrajzi szakosztály titkára, majd 1937-től élete végéig a társaság választmányi tagja lett.

■ Glaser Lajos 1930. július 1-jén (magántulajdon)

lamtörténet (Horváth Jenő, 3), Katonai földrajz (Rácz Jenő, 1), Városi igazgatás és politika (2), Magyar élelmiszeripar, tekintettel a közéletre (Grenczer Béla, 2), Világtörténet (Balanyi György, 3), Angol nyelv (Germanus Gyula, 3), Gazdaságtörténet (Czettler Jenő, 2), Általános gazdaságföldrajz (Kerekes Zoltán, 2).⁴¹

Glaser Lajos 1924. december 17-én az első államvizsgáján megbukott, bizonyára a túl sok tárgy miatt. Elégségest kapott közgazdasági, ipar-, közlekedési és kereskedelmi politi-

ka tárgyból, elégtelent pénzügytan, statisztika, szövetkezeti politika, szociális politika tárgyából, a legjobb eredménye gazdaságtörténetből (3/4) született, összességében vizsgásméltásra utasították. 1925. június 17-én az ismétlővizsgán minden tárgyból elégséges, szövetkezeti politika és gazdaságtörténet tárgyából jó eredményt ért el, de a kereskedelmi politika tárgyából pótvizsgára utasították, amin október 3-án nem jelent meg, majd október 8-án végül ebből is sikeresen levizsgázott.⁴² A második – mezőgazdasági üzemtan és becstan, mezőgazdasági ipar, kereskedelmi és ipari vállalati üzemtan, valamint kereskedelmi és váltójog – tárgyú államvizsgáját 1926. november 5-én tette le, de a vállalati üzemtanból megbukott, abból december 15-én pótvizsgázott. A harmadik – alkotmánytan és közigazgatás, gazdasági közigazgatás, nemzetközi jog, agrárpolitika – tárgyú államvizsgáját már egyszeri nekifutásra, 1927. április elején teljesítette.⁴³ Okleveles közgazda végzettségét tanúsító egyetemi diplomáját 1927. április 5-én állították ki.⁴⁴

1930-ban a *Dunántúl közlekedéscsopordrajza* című disszertációjával summa cum laude minősítéssel doktori fokozatot szerzett, október 30-án avatták, vizsgabeli főtárgya a gazdasági és politikai földrajz, melléktárgya gazdaságtörténet és közlekedéspolitikai volt.⁴⁵ Doktori szigorlatát Teleki Pálnál tette le.⁴⁶

Munkában

Glaser Lajos olyan időszakban végzett az egyetemen, amikor a megcsonkított Magyarország maradék területére igen nagy számban menekültek az új határ túloldaláról a felsőfokú végzettségű értelmiségiek, és így igen nehéz volt

41 Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára (= BCEEL), 5/c Budapesti kir. m. Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar. Közgazdasági és közigazgatási szak (= BTE KtK), Törzslapok és anyakönyvi lapok, 1923/1924. I. félév. Glaser Lajos (132. doboz). A közgazdasági egyetem történetére és iratanyagára I.: SZÖGI LÁSZLÓ – ZSIDI VILMOS: *A Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára, 1891–2001* (2004). Bp., 2004. Ezúton köszönöm Zsidi Vilmos levéltárvezető szíves szakmai segítségét.

42 BCEEL, 5/f BTE KtK, Államvizsga jegyzőkönyvek, 1. kötet, 190., 471., 549., 558.

43 Uo. II. 1190., 1290., 1461.

44 BCEEL, 6/f Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Oklevéltárkönyvek, 1. kötet, 306.

45 FODOR, 2006. 582.

46 BCEEL, 6/h Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar Doktori nyilvántartások, Doktori oklevelek anyakönyve, 1. kötet, 283.

47 FODOR, 2006. 245., 582.

álláshoz jutni. Emiatt Glaser karrierje is csak lassan bontakozott ki, megélhetését bizonyára családi kapcsolatai (édesapja és a bíróként dolgozó testvérbátyja) segítették.

Glaser az egyetemi tanulmányait követően, diplomaszerezése előtt, 1924. március 15. és július 15. között térképészgyakornok volt a Magyar Földrajzi Intézet Rt-nél, majd 1925 januárjától 1926. augusztusig önkéntes közigazgatási gyakornok volt a nógrádi járás főszolgabírója mellett.⁴⁷

Ezt követően – kezdetben önkéntes munkatársként (szemináriumi tagként) – visszatért Teleki Pál földrajzi intézetébe, amely a korabeli magyar geográfia központja volt.⁴⁸ Később három tanéven keresztül, 1931. szeptember 1-jétől 1934. augusztus 31-ig a Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Karon ideiglenes minőségben fizetéstelen tanársegéd volt, a hivatali esküt 1931. október 14-én tette le.

Megélhetését és egyben tudományos előmenetelét ösztöndíjakkal próbálta biztosítani, ebben nagy segítségére lehetek tanárai is. 1931–1932-ben a németországi Deutscher Akademischer Austauschdienst által felajánlott három cserehely egyikét nyerte el Karlsruheba, kartográfiai tanulmányokra.⁴⁹ „Glaser Lajos karlsruhei tanulmányútjának anyagi terhét Teleki Pál vállalta. Glaser negyedévet töltött a karlsruhei hercegi (ma már állami) levéltárban, s ott készítette el – ma is példamutató módon – a magyar vonatkozású térképek katalógusát. Műve a *Térképészeti Közlöny különszámaként jelent meg*”.⁵⁰ Glaser a térképek fotózását is megkezdte.⁵¹

■ Glaser Lajos az 1930-as években (magántulajdon)

Fodor Ferenc szerint „egy időben a bécsi hadilevéltárakban is végzett kartográfiai történeti kutatásokat”.⁵² Az 1933/34. tanévben 800 pengős (tehát kiemelt) belföldi kutatási ösztöndíjat nyert el közlekedésföldrajzi kutatásokra.⁵³

1934. április 9–30. között, összesen 22 napig ÁDOB ideiglenes gyakornokként a rétsági adóhivatalnál dolgozott, de aztán új, testhez-állóbb munkahelyre mehetett át.⁵⁴

47 MNL OL, Y 7. Glaser személyi anyag, Szolgálati és minősítési táblázat. Az e forrásból hivatkozott adatokat a továbbiakban külön nem jelölöm.

48 FODOR, 2006. 245., 582.

49 Hivatalos rész. BK, 65. (1931) 162:2. (júl. 19.).

50 BENEDEY LÁSZLÓ: A hazai geodézia- és kartográfia-történeti kutatások áttekintése. *Geodézia és Kartográfia* (= GK), 24. (1972) 5:335.

51 DÓKA KLÁRA: XVII. századi térképek a karlsruhei levéltárban. *GK*, 38. (1986) 2:140.

52 FODOR, 2006. 582.

53 Hivatalos rész. BK, 67. (1933) 198:1. (szept. 1.); *Magyarország* (= M), 14. (1933) 198:6. (szept. 1.).

54 Az Állástalan Diplomások Országos Bizottságát (ÁDOB) 1932 elején azzal a céllal hozták létre, hogy a 35 évesnél fiatalabb állástalan diplomásokat havi 80 pengős szellemi szükségmunkához segítse az állami hivatalokban. Ezer állástalan diplomás elhelyezése a minisztériumokban. *PH*, 56. (1934) 92:6. (ápr. 25.); Glaser a Pénzügy- és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnál is szerepelt. Ezer név, ezer állás. *BH*, 54. (1934) 92:8. (ápr. 25.). Kik kaptak munkát a diplomás ifjak közül az államtól? *M*, 15. (1934) 92:6. (ápr. 25.). KÖVÉR GYÖRGY – GYÁNI GÁBOR: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Bp., 2006. 280.

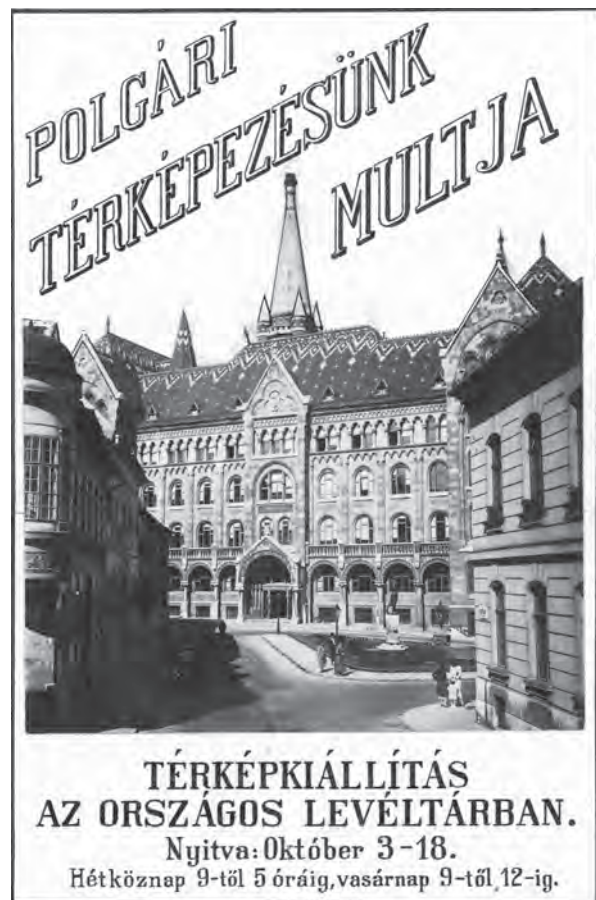
1934. május 1-jétől – aznapi fogadalomtétellel – ÁDOB ideiglenes gyakornokként a Magyar Nemzeti Múzeumhoz (a Gyűjteményegyetemhez), azon belül az Országos Levéltárba került, e minőségében négy év három hónapot dolgozott. Alig egy év múlva, 1935. június 1-jén Herzog József, az Országos Levéltár főigazgatója igen elismerő szolgálati bizonyítványt állított ki számára: „A reá bízott feladatokat, elsősorban az Országos Levéltár térképgyűjteményeinek rendezését, lelkiismeretesen és kifogástalanul, mindig a legnagyobb megelégedésemre végezte s az említett gyűjtemények gyarapításához fáradhatatlan és körültekintő munkálkodásával jelentékenyen hozzájárult.”⁵⁵

Glaser élete révbe ért, mert – különféle munkakörökben, a ranglétrán szépen haladva felfelé – ez volt karrierjének leghosszabb, egyúttal végső állomása is. „1934-ben belépett az Orsz. Levéltárhoz, miután a levéltárosi szakvizsgát letette. Ide a megfelelő helyre került, mert a levéltári kutatások iránt nagy hajlandóságai és képességei voltak” – írta róla egykori tanára, hozzátéve, hogy a levéltári kutatásokat igen eredményesen és nagy hozzáértéssel végezte.⁵⁶

A munkahely stabilizálódása tette lehetővé Glaser számára, hogy családot alapítson. 1935. június 28-án feleségül vette Benke Annát (*1911), Benke József és Bekő Anna (∞1909 Budapest) első szülött gyermekét (testvére, József 1912-ben született).⁵⁷ A házasság tanúi Hantos Gyula, a vőlegény kollégája és Ferenczy Kálmán, a vőlegény sógora voltak. A házaspár ekkor az Ernő utca 9/b alatt lakott. A házasságban egy leánygyermek, Ágota született. A családi emlékezet szerint Benke Anna Szent-Györgyi Albert titkárnője volt.⁵⁸

Glaser már a levéltár munkatársaként az 1935/1936. tanévben 400 pengős tudományos ösztöndíjat nyert el településföldrajzi kutatásokra.⁵⁹ Az elvégzett munkáról június 15-ig kellett beszámolnia, a beszámoló elején egyes szám harmadik személyben 8-10 sorban a részletes beszámoló összegzését is meg kellett adnia. A beszámoló teljes szövegét jelenleg nem ismerjük.⁶⁰

1935-ben megalakult a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, amely első közgyűlését és ehhez kapcsolódó konferenciáját 1936 októberének első napjaiban tar-

■ A térképkiallítás plakátjának eredeti rajza (MNL OL)

55 MNL OL, Y 7. 1949–867. (471/1935. OL).

56 FODOR, 2006. 582. Glaser levéltárosi szakvizsgájának nem találtam nyomát az országos levéltár iratanyagában.

57 A Benke családra (Benke József és Bekő Anna neveire keresve) érhetők el a házassági és gyermekeikre vonatkozó adatok a MACSE adatbázisában. Budapest, IX. kerületi házassági anyakönyv, 309/1935. (elérhető a FamilySearch oldalon).

58 Más adatok szerint Benke Annának is volt térképkészítő végzettsége, 1945 után több tankönyv számára ő készítette a térképeket, pl.: *A magyar irodalom helyi hagyományai. Az irodalmi szakkörök számára.* Szerk.: VARGHA BALÁZS. A térképvázlatokat készítette GLASER LAJOSNÉ. Bp., 1955. Férje halottá nyilvánítása után újra férjhez ment, majd ismét megözvegyült, az 1960-as években Németországba távozott.

59 Közlemények. *Hivatalos Közlöny (= HK)*, 43. (1935) 15:234. (aug. 1.). *Függetlenség*, 3. (1935) 158:3. (júl. 14.).

60 MNL OL, Y 7. 1949–867. (567/1936. OL).

totta. Az Országos Levéltár ehhez igazítottan rendezte meg első időszak kiállítását *Polgári térképezésünk múltja* címmel. A rendkívül sikeres kiállítást a levéltár két munkatársa, Varga Endre (1901–1971) és Glaser Lajos készítette elő. Ezt a kiállítást a *Catastrum* későbbi számban részletesen bemutatjuk.

1936. május 20-án Herzog olyan bizonyítvány kiállítását kérte mások mellett dr. Glaser Lajos számára, amelyben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium igazolja, hogy a levéltárban eddig teljesített szolgálat alapján megszerzte azt az előírt gyakorlatot, amely a levéltári tudományos tisztviselői állás betöltésére jogosít végleges minőségben. Az igazolást mindenki számára meg is küldték. Ezt követően Glaser ötödmagával pályázott a levéltárba meghirdetett két gyakornoki állásra, de Domanovszky Sándor és Szekfű Gyula egyetemi tanárok véleménye alapján a főigazgató Ember Győzöt és Wellmann Imrét alkalmazta.⁶¹

1938. augusztus 1-jétől véglegesítették főiskolai képesítésű gyakornokként, augusztus 6-án hivatali esküt tett, majd 1940. december 30-tól levéltári gyakornok, 1943. december 31-től országos levéltári segédőr, a X. fizetési osztály 3. fokozatában.⁶² A hivatali ranglétrán előrehaladását akkor is biztosították, amikor már eltűnt, nem tért vissza, de visszavárták: 1945. január 1-jétől múzeumi őr, 1946. január 1-jétől országos levéltárnok munkakörbe sorolták át, és az 1867 előtti kormányzervek levéltáraiba osztották be.

1938-ban a levéltár belső átszervezésekor Glaser a Nemességvizsgáló Hivatalba került, és a nemességi ügyekkel az 1942. évi új szervezeti struktúrában is foglalkozott. Ugyanakkor ő volt (maradt) a térképgyűjtemények előadója, és feladatul kapta a gyűjtemények

elenchusának nyomtatásban megjelentetését is.⁶³

Glaser kivette a részét a levéltár bizalmas állami feladataiból is: „Az 1938-as év egyik érdekes és nagy munkája volt, hogy az első bécsi döntés előtt az Országos Levéltár térképeket készített az egykori adóösszeírások alapján a magyarság XVI. századi elhelyezkedéséről és számarányáról az érintett területeken. Napokon keresztül szinte mindenki ezeknek az összeírásoknak a kijegyzésén dolgozott, és egyik kollégánk, Glaser Lajos tervezte és rajzolta feleségével ezeket a történeti térképeket, ő később munkaszolgálatban, a németek balkáni visszavonulása során pusztult el a háborúban.”⁶⁴

Glaser 1938 nyarán megpályázta a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola földrajzi tanszékének katedráját, kérvényét a levéltár főigazgatója meleg pártolással küldte meg a szakminiszternek.⁶⁵ Az állásra a hét jelentkező közül a harmadik helyen javasolták őt, amelyet végül dr. Schilling Gábor (1887–1957) nyert el, aki 1938–1945 között volt a tanszék vezetője.⁶⁶ A pályázatokat véleményező Ábrahám Ambrus főiskolai rendes tanár szerint „dr. Glaser Lajos, mint a most említett pár dolgozat bizonyítja, igen komoly és munkás geográfus, aki különösen a dunántúli településföldrajzban rendelkezik nagy jártassággal. Munkássága tiszteletre méltó, de semmi esetre sem elegendő ahhoz, hogy őt ennek alapján főiskolai tanszék ellátására alkalmasnak tudnám minősíteni”.

1938 nyarán a főigazgató ismét szolgálati bizonyítványt állított ki Glaser részére, talán éppen az állaspályázatához: „Több mint négyévi szolgálata folyamán mindenkor kitűnő képzettségű és fáradhatatlan buzgalmú tisztviselőnek bizonyult, aki teljes mértékben rendel-

61 MNL OL, Y 7. 1949–867. (513/1936.; 576/1936., 615/1936. OL).

62 Hivatalos rész. BK, 72. (1938) 172:1. (aug. 4.); Kinevezés. HK, 49. (1941) 5:112. (márc. 1.); Kinevezés. HK, 52. (1944)3:47. (febr. 1.). MNL OL, Y 7. 1949–867. (1094/1938. OL).

63 LAKOS JÁNOS: *A Magyar Országos Levéltár története*. Bp., 2006. 240., 259., 265., 291.

64 SZÖGI LÁSZLÓ: Arcok a magyar levéltárakból: beszélgetés Sinkovics Istvánnal. *Levéltári Szemle*, 38. (1988) 2:43–49. Idézett hely: 46.

65 MNL OL, Y 7. 1949–867. (1059/1938. OL).

66 MNL OL, K 636 Egyetemek, főiskolák és tudományos intézetek (= K 636), 1937–1941, 11–3. Szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, 1938–26578.

kezik a pályához szükséges elméleti és gyakorlati ismeretekkel, a többi között eredményesen vett részt az Országos Levéltár 1936 őszi székével rendezett térképkiállításának előkészítésében.⁶⁷

1940 nyarán a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem emberföldrajzi tanszékére pályázott Glaser, amit ugyancsak pártolólag továbbított a levéltár főigazgatója.⁶⁸ 11 tudós, Bulla Béla, Fodor Ferenc, Glaser Lajos, Haltenberger Mihály, Hantos Gyula, Hézsér Aurél, Kádár László, Marx István, Mendöl Tibor, Szabó Pál Zoltán és Temesy Győző nyújtotta be a pályázatát. A bíráló Mályusz Elemér Glaserről megjegyezte, hogy „munkásságának jó része közlekedéstörténeti tárgyú, s az okleveles adatok oly gondos felhasználása jellemzi, hogy szinte inkább a történettudomány, mint a geográfia körébe vág. Jellemző, hogy első nagyobb dolgozata, a »Dunántúl középkori úthálózata«, a Századokban jelent meg 1929-ben. Ez a dolgozat valamennyi középkori utat, a közlekedési vonalakat és jelentéktelen összekötő utakat egyaránt pontosan meghatározza.” Az állást Mendöl Tibor nyerte el.

A Teleki-díj

1937-ben dr. Réthly Antal, a Magyar Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagja azt javasolta, hogy a soron következő Teleki-díjat Glaser Lajosnak ítéljék oda.⁶⁹ Teleki Pál 1911-ben Japán régi térképeiről készült művének 10 példányát ajándékozta a társaságnak, hogy azt olyan szakembereknek adják elismerésként, „akik a földrajzkutatás terén térképészeti vonatkozásokban érdemeket szereztek”. 1914–1933 között Ecsedi István, Györffy István, Bátky Zsigmond, Csánki Dezső, Márki Sándor, Fodor Ferenc és Hantos Gyula nyerte el a díjat, két pél-

dány elkallódott, az utolsó kötet elnyerésére az előterjesztő Glasert javasolta. Az 1937. április 22-én tartott 65. közgyűlés a javaslatot „lelkes éljenzés mellett” fogadta el.⁷⁰ „A Társaság elsősorban azt a nagyjelentőségű munkáját kívánja a jutalommal méltatni, amelynek során, egy évtized kutatómunkájának eredményeképpen, eredeti és nagyszabású összefoglalásokat adott elsősorban a Dunántúl történeti földrajzáról, a római és középkori úthálózatról, hadiutakról s a keleti kereskedelem átvonuló útjairól, a térképezés történetéről, valamint a karlsruhei levéltár magyar vonatkozású térképanyagáról. A közgyűlés tagjai melegen ünnepelték a kitüntetettet.”⁷¹

Lipszky kutatója

E tanulmány kereteit túlfeszítené Glaser Lajos tudományos munkásságának részletes elemzése, ezért csak egyetlen példát említek tevékenysége illusztrálására.

Lipszky János (1766–1826) huszártiszt nevezetes Magyarország-térképének kutatói gyakran idézik a témába vágó cikkét, amely a *Búvár* című természettudományos ismeretterjesztő lapban 1938-ban jelent meg. A folyóirat cikkei gyakran korábbi előadások szerkesztett szövegei voltak, mint jelen esetben is, ugyanis Glaser 1937. december 20-án 25 perces előadást tartott „Lipszky őrnagy mappája” címmel a rádióban.⁷² (1936-ban az ország felméréséről tartott hasonló előadást, ez 1937-ben jelent meg a *Búvárban*). A folyóirat ismeretterjesztő jellege nem tette lehetővé, hogy a szerző hivatkozásokkal támassa alá adatait, így kutatási eredményeinek forrása, megalapozottsága nem volt ismert. Glaser volt például az egyik legkorábbi szerző, aki a Lipszky-féle térképészeti vállalkozás helyes évkörét (1804–1810) megadta.⁷³

67 MNL OL, Y 7. 1949–867. (513/1936.; 576/1936., 615/1936. OL).

68 MNL OL, Y 7. 1949–867. (1494/1940. OL); K 636. 1937–1941. 2-3. Tanszékek betöltése, 2-1940-36202.

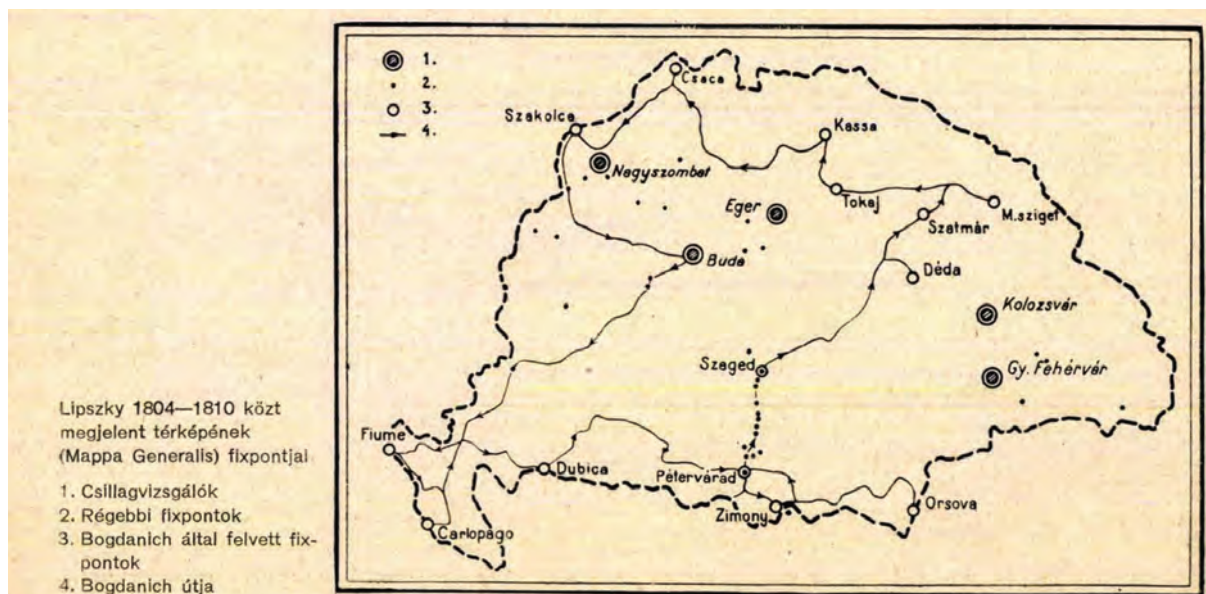
69 RÉTHLY ANTAL: Javaslat a Teleki-díj odaítélésére. FK, 65. (1937) 1–3:115–116.

70 Társasági ügyek. XLV. közgyűlés. FK, 65. (1937) 5:120. FODOR, 2006. 251.

71 A Földrajzi Társaság közgyűlése. BH, 57. (1937) 92:6. (ápr. 24.).

72 *Rádióélet*, 9. (1937) 51:67. (dec. 17.); *Nemzeti Újság*, 19. (1937) 288:28. (dec. 19.).

73 Lipszky térképészeti vállalkozásának évkörére I. REISZ T. CSABA: Lipszky János Pesten. Kísérlet Pest-Buda térképének kiadására 1802-ben. *Történelmi Szemle*, 37. (1995) 2:229–255. Az évkörre vonatkozó szakirodalmi adatokat a cikk 1. lábjegyzetében foglalom össze.

■ Glaser Lajos térképe Bogdanich Imre csillagászati expedíciójáról (Búvár, 1938)

A szerző a cikkéhez egy térképet is készített, amelyen Bogdanich Imre Dániel 1798–1800 közötti csillagászati expedíciójának hihetetlenül részletes útvonalát is jelölte, de a rekonstrukció alapjául szolgáló forrást nem adta meg. 50 évvel később a Helytartótanács levéltárában Lipszky térképészeti vállalkozásának korábban szinte senki által nem kutatott iratai között megtaláltam Bogdanich expedíciójának részletes beszámolóját, amely azokat a postaállomásokat tüntette fel, ahol fogatokat váltottak.⁷⁴ A településeket a Lipszky-térképen jelöltem, lekicsinyítettem, így megkaptam Bogdanich útvonalát – és előttem volt Glaser térképe! Ekkor vált egyértelművé számomra, hogy Glaser használta a helytartótanácsi iratokat, és még ismeretterjesztő előadásai mögött is komoly kutatómunka áll. Azóta különös tisztelettel gondolok a szerzőre, és úgy érzem, tartozom neki szakmai munkásságának méltatásával.

Tragikus sors

Glaser Lajos felmenői izraelita felekezetűek voltak, de szülei a házasságkötésük előtt római katolikus vallásra tértek át, ekként házasodtak össze, és gyermekeiket katolikus vallásban nevelték.⁷⁵ Lajost 1903. április 13-án kereszteltették meg Rétságon, keresztszülei Müller Antal (Ilona nagynénjének férje) és Glaser Berta nagynénje voltak.⁷⁶

A családi emlékezet szerint 1941. április 3-án – Teleki Pál halálakor – kora reggel Lőrincz Mária szobalány Glasert, Teleki közeli munkatársát értesítette telefonon arról, hogy a miniszterelnök elhunyt. A helyszínre érkezésekor azzal fogadta, hogy „*tessék elhinni, biztos, hogy Göring volt. Amint a szobába nyitottam, hogy valamit bevigyek, akkor láttam, hogy lelőtte a kegyelmes urat!*”. Glaser értesítette és megvárta a kikerkező titkosrendőrséget, majd távozott. A kapun kilépve polgári ruhás

74 REISZ T. CSABA: *Magyarország általános térképének elkészítése a 19. század első évtizedében*. Bp., 2002. 36. irat (312–316.).

75 Ennek ellenére többen mint zsidó fiúról emlékeztek meg róla később is, mint pl. Gunda Béla a vele készült interjúban. SIMKÓ JÁNOS: Ki fogta Teleki pisztolyát? *168óra*, 3. (1991) 13:20–21. (ápr. 2.).

76 A rétsági római katolikus plébánia születési anyakönyvének (III. kötet, 86. 18. sz.) adatát Végh József úrnak köszönöm.

77 ZAKAR ANDRÁS: *Teleki Pál halála. Legújabb adatok gróf dr. széki Teleki Pál haláláról*. Bécs, 1983. Glaser Lajosra vonatkozó részek: 45–46., 100–102., 121–122.

Ykt.

kedves tisztelt Főlevéltárnak Úr!

Tisztelettel értenitlek, hogy nem az állambudai -
munkáji Intézet levele, sem a betegségi nem hagyta.
Saj komoly vizsgálatok után már végre bejöttot-
tal a 701/22 munkahelyi. záradék a Vörösi - lak-
tanyába (Xm. Vörösi - ut 51). - Légy oly kegyes tehát
bejelenteni, hogy az 508.462 Sz. és 25 határozati beírással
19-ére beírta az Albrecht - laktanyába. -

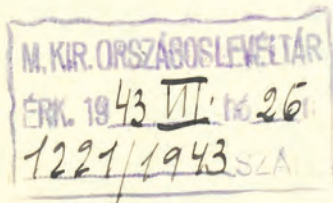
Berzéltem nekem közben a miniszterelnök kit-
hívásával, azonban nem felmentéremet kértem, hanem
a Honvédelmi Bizottság való birtoklását. Remélem,
menni fog, mert sok a Törvényekkel közös munkám.

Légy oly kegyes Schärerrel közölni annak a
rendeletnek a számát, amely szerint az 1901-1904
koronázás előző jogát (határozat) idején is haradj
a fizetés. Nag tudom, Varga Brandinál is ezt adata-
munkák.

Budapest, 1943. június 23.

kedves tisztelt:

Glaser Lajos

MNL Országos Levéltár
Y szekció

személyek egy autóba tuszolták, és három hónapig úgy tartották fogva, hogy a családját sem értesíthette, csak Horthy közbenjárására engedték el. Később szülőfalujában, szűk családi körben mondta el a történeteket, hallgatást kérve. Amikor 1944. március 19-én a németek megszállták az országot, az elsők között vették el, és egyesek szerint Balfnál lőtték le egy munkaszolgálatos csoporttal 1944 tavaszán.⁷⁷

A levéltári ügyiratok alapján a fenti történetek nem igazolhatók, így pl. nincs adat arra, hogy a munkából távol maradt volna 1941-ben. Az 1939-től létező munkaszolgálaton belül 1941 tavaszán kifejezetten a zsidók fegyvertelen foglalkoztatására vezették be a kiegészítő munkaszolgálatot. A levéltár vezetése igyekezett megmenteni attól Glasert, hogy be kelljen vonulnia, ezért támogatták őt abban, hogy betegszabadságra menjen. 1943. április 3-án háromheti, majd május 24-én újabb egyhavi betegszabadság engedélyezését kérték, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa mindig megítélt számára.⁷⁸ Glaser július 23-án levélben értesítette a főigazgatót, hogy sem az államtudományi intézet – nem ismert tartalmú – levele, sem a betegség nem használt, és hosszas vizsgálatok után aznap beosztották a 701/22. munkaszolgálatos századba a Vasútlaktanyába: „Beszéltem ugyan közben a miniszterelnök titkárával, azonban nem felmentésemet kértem, hanem a honvéd térképészetbe való áthelyezésemet. Remélem, menni fog, mert sok a térképészzel közös munkám”. Arra kérte a főigazgatót, hogy jelentsék be a bevonulását, hogy arra az időre is kapja a fizetését.⁷⁹

A szolgálati táblázata szerint Glaser 1943. július 22. és október 31. között volt kiegészítő munkaszolgálaton, majd visszatért a levéltárba. Közben szeptember 27-én a Gellérthegy utcai lakásába betörték és a padláson száradó fehérneműt 4000 pengő értékben ellopták.⁸⁰

Mivel fennállt a veszélye annak, hogy Glasert ismét behívják, 1944. április 18-án Jánossy Dénes levéltári főigazgató újabb nyolcheti betegszabadság megítélését kérte számára. Május 9-én pedig a Magyar Történettudományi Intézet igazgatója, dr. Deér József adott ki hivatalos bizonyítványt arról, hogy Glaser „a komáromi tárgyalások, valamint az első és második bécsi döntés, továbbá az 1941. évi délvidéki akció tudományos szellemi előkészítésében nemzetpolitikai érdekű fontos munkát végzett és e nemzeti célokért a legmesszebbmenő készséggel állt az illetékes tényezők szolgálatára”. Ezt a bizonyítványt látta és igazolta dr. Hóman Bálint, a Teleki Pál Tudományos Intézet elnöke is.⁸¹

Ezek az intézkedések sem tudták megakadályozni, hogy Glasert ismét behívják, május 16-tól ismét kiegészítő munkaszolgálatot teljesített. A megmentésére azonban további lépéseket tettek.

Június 5-én Jánossy igazolta, hogy „az 1938. évi komáromi tárgyalások előkészítése alkalmából az Országos Levéltárra bízott bizalmas jellegű népesség- és településtörténeti munkálatok során az azokkal kapcsolatos térképészeti munkálatokat dr. Glaser Lajos orsz. levéltári segédőr végezte. Nevezett a szóbanforgó feladatokat több mint egy hétig tartó, az éjszakai órákra is – többször egészen reggelig – kiterjedő munkával teljes megelégedésre oldotta meg. A munkálatokban önként, minden ellenszolgáltatás nélkül, mindvégig részt vett nevezett orsz. elvéltári segédőrnek térképészeti szakképzettséggel bíró felesége is”.

Június 10-én vitéz Szilágyi László a belügyminiszter nevében – az 1530/1944. ME rendelet alapján – ideiglenes bizonyítványt állított ki Glaser és gyermeke részére, amelyben a zsidókra megállapított jogszabályok hatálya alól mentesítette őket.⁸²

78 MNL OL, Y 7. 1949–867. (566/1943., 702/1943., 902/1943. OL).

79 MNL OL, Y 7. 1949–867. (1221/1943. OL).

80 Két betörés. *Hétfő*, 6. (1943) 39:4. (szept. 27.).

81 MNL OL, Y 7. 1949–867. (525/1944. OL).

82 L. ehhez: SZÉCSÉNYI ANDRÁS: Aki ember tudott maradni. *ArchívNet*, 15. (2015) 1. (www.archivnet.hu); HOLLÓSI GÁBOR: *Dr. vitéz ákosfalvi Szilágyi László belügyminiszteri tanácsos visszaemlékezése az 1944-es mentesítésekre*. Bp., 2016.

MAGYAR TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

BUDAPEST VIII, ESZTERHÁZY-UTCA 26. TELEFON: 143-042

49/1944. szám.

Hivatalos bizonyítvány.

Alulírott mint a Gróf Teleki Pál Tudományos Intézet kötelékébe szervezett Magyar Történettudományi Intézet igazgatója és mint néhai gróf Teleki Pál miniszterelnöknek tudományos munkatársa hivatalosan igazolom, hogy dr Glaser Lajos országos levéltári segédőr a komáromi tárgyalások, valamint az első és második bécsi döntés, továbbá az 1941.-iki délvidéki akció tudományos szellemi előkészítésében nemzetpolitikai érdekű fontos munkát végzett és e nemzeti célokért a legmesszebbmenő készséggel állt az illetékes tényezők szolgálatára.

Budapest, 1944. május 9.

Dr. Deér József
egy. ny.r.tanár
igazgató.

Láttnam és igazolom

Hóman Bálint

a Gróf Teleki Pál Tudományos Intézet
elnöke.

MNL Országos Levéltár
Y szék

Szám: 571.624 / 1944

II/a.

IDEIGLENES IGAZOLVÁNY.

Dr. GLASER LAJOS-BERTALAN-ANTAL budapesti lakost, aki 1903. évi március hó 30. napján Rétság községben született, valamint gyermekét az 1530/1944. M.E. számú rendeletben biztosított jogkörömnél fogva a zsidókra megállapított jogszabályok hatálya alól mentesitem.

Ez az igazolvány csak ideiglenes jellegű és ezt a végleges határozat kiadásakor be kell szolgáltatni.

Budapest, 1944. évi június hó 10. napján.

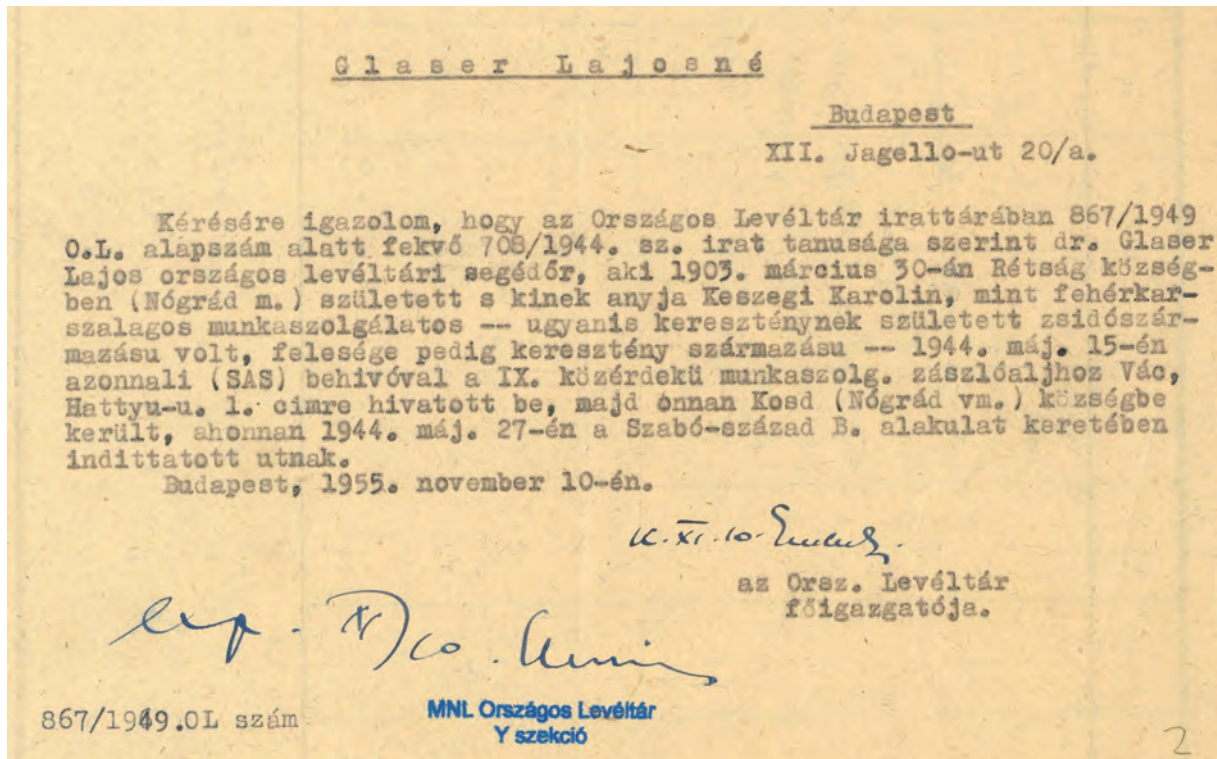
A miniszter rendeletéből:

dr. vitéz Szilágyi László

miniszteri o. tanácsos.

▪ Vitéz Szilágyi László, a Belügyminisztérium Közjogi Osztálya Közjogi Alosztályának munkatársa által jegyzett ideiglenes mentesítő igazolvány Glaser Lajos számára (MNL OL)

■ Ember György főigazgató igazolása Glaser Lajosné részére, fogalmazvány (MNL OL)

Jánossy a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsához fordult június 13-án, megküldve másolatban Szilágyi ideiglenes igazolványát. „Mint hogy dr. Glaser e mentesítés folytán nem esik a zsidókra vonatkozólag megállapított munkaszolgálat kötelezettsége alá, tisztelettel kérem, méltóztassék megkeresni a m. kir. I. hadtest parancsnokságát ..., hogy dr. Glaser, aki jelenleg éppen munkaszolgálatot teljesít, e – csak zsidókra vonatkozó – szolgálat alól mentesíttessék, illetőleg hogy nevezett jelenlegi szolgálatából elbocsáttassék”. Megjegyezte, hogy Glaser fehérkarszalagos munkaszolgálatos, mert kereszténynek született és felesége is tiszta keresztény származású, május 15-én azonnali (SAS) behívóval a IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljhoz hívták be, majd onnan Kosd községbe került, ahonnan május 27-én a Szabó-század B alakulat keretében indították útnak.⁸³

Minden erőfeszítés ellenére Glasert nem sikerült kiszabadítani a munkaszolgálatból,

és soha nem tért vissza, halálának helye, időpontja és módja is bizonytalan.

A világegést követően először Mendöl Tibor emlékezett meg róla, hollétéről semmi biztosat nem tudott.⁸⁴ Később Haltenberger Mihály a Magyar Földrajzi Társaság tíz tagjáról, köztük Glaserről mint a világháború áldozatairól emlékezett meg: „És ismét megszorodott szívvel állunk meg egy sír előtt, amely egy ifjabb tudósunk, Glaser Lajos földi maradványait rejtí magában sokadmagával együtt a bácskai Cservenkában, ahol a fékevesztett örület legéppuskázta a szerbiai Bor bányáiban előzőleg munkaszolgálatot végzett, jobb sorsot érdemelt tagtársunkat”.⁸⁵ Egykori tanára, Fodor Ferenc pedig úgy emlékezett rá: „Glaser Lajos a német fajirtás áldozata lett. Nem árja származása miatt a második világháború vége felé munkaszolgálatra vitték a Szerbiában fekvő Bor bányáiba, majd a német hadak Balkánról való visszavonulásakor sokadmagával géppuskatűzzel pusztították el a bácskai Cservenkában, 1944. októ-

83 MNL OL, Y 7. 1949–867. (708/1944. OL).

84 MENDÖL TIBOR: Glaser Lajos. *Századok*, 79–80. (1945–1946) 311.

85 HALTENBERGER MIHÁLY: In memoriam. *FK*, 76. (1948) 1–11. (ebben Glaserről 8–9.).

ber 6–7-én. Más adatok szerint a Cservenka és Szentkirályszabadja közötti úton pusztult el”.⁸⁶

1949. szeptember 20-án Glaser Lajosné kérésére Ember Győző levéltári főigazgató igazolást adott ki férjéről, ebben megállapította, hogy „a bori munkatáborban teljesített szolgálatot, ahonnan 1944 őszén ismét az ország területére került, de sem itt áthaladóban, sem azóta magáról semmi életjelt nem adott”. Igazolta azt is, hogy ő nyugatra nem távozott, eltűnését megelőző magatartása pedig teljesen igazoltnak volt mondható.⁸⁷

Glaser Lajost a bíróság 1949-ben nyilvánította halottá, a családi emlékezet szerint a feleség kérésére. A halál napjaként (1944. szeptember 15.) bizonyára a róla szóló utolsó életjelet rögzítették.⁸⁸

Fodor Ferenc Glaser Lajos tevékenységét igen kedvezően értékelte: „egyike volt Teleki Pál legjobb tanítványainak, akinek szolid és tudománynak élni tudó egyénisége, nem törtető célkitűzései, jó képességei, s még jobb elméleti készsége, az apró kutatásokban elmerülése mind szinte predesztinálták a történeti földrajzi munkásságra. Igazi szobageográfus volt ő, aki nem a természet megfigyelésére volt alkotva, hanem régi írásokból és régi térképekből a múlt geográfiai képeinek megkonstruálására volt hivatva. Tragikus sorsa jelentékeny vesztesége a magyar földrajztudománynak.”⁸⁹

Tudományos munkásság

Glaser tudományos tevékenységét nem a maga teljességében, hanem főbb munkái felsorolásával szokták jellemezni. 1929 és 1939 közötti szakirodalmi teljesítményéről a legalaposabb áttekintést Fodor Ferenc adta a sok évtizeddel

■ Emléktábla Glaser Lajos rétsági lakóházán (Végh József felvétele)

később megjelent tudománytörténeti összefoglalójában.⁹⁰ Az alábbiakban – bízva abban, hogy a kimaradt tételeket kollégáim majd pótolják – évek szerint csoportosítva és a teljességre törekedve sorba rendezem a műveit, előadásait, illetve számba veszem azokat az azonosított műveket, amelyek számára térképeket készített. A Magyar Földrajzi Társaság (MFT) Gazdaságföldrajzi szakosztálya (GFSZO), valamint a *Földrajzi Közlemények* (FK) és a *Levéltári Közlemények* (LK) rövidítve szerepel a felsorolásban. Glaser nevét csak társszerzőség esetén tüntetem fel.

86 FODOR, 2006. 582.

87 MNL OL, Y 7. 1949–867.

88 Holtlaknyilvántások. MK, 5. (1949) 130:2. (jún. 22.). Budapest, I. kerületi halotti anyakönyvek, 124/1949. A halálest oka eltűnés, amelyet a Budapesti I–III. kerületi járásbíróóság állapított meg.

89 FODOR, 2006. 583.

90 FODOR, 2006. 582.

1924

STEINECKER FERENC: *Alkotmánytan és közgazdasástan*. Szerk.: BOKROSS E. BÉLA – GLASER LAJOS. Bp., 1924.

1929

Vasútsűrűségi térképek. *Magyar Földrajzi Évkönyv az 1929. évre*. Szerk.: TELEKI PÁL – KARL JÁNOS – KÉZ ANDOR. Bp., 1929. 106–111.⁹¹

Dunántúl középkori úthálózata. *Századok*, 63. (1929) 4–6:138–167., 7–8:257–285.

Dunántúl történeti földrajza a tatárjárás előtt (MFT-előadás, dec. 5. Földrajzi Intézet).

1930

- *Dunántúl közlekedésföldrajza* (kézirat). Bp., 1930.⁹²

- (Glaser Lajos ismerteti)

Friedrich, Ernst: *Allgemeine und spezielle Wirtschaftsgeographie*. I–II. *FK*, 58. (1930) 9–10:166.

1931

A római utak nevei középkori okleveleinkben. *Magyar Nyelv*, 27. (1931) 9–10:317–319.

1932

Középkori hadiutak Dunántúlon. *Hadtörténelmi Közlemények*, 33. (1932) 158–164.

A karlsruhei térképgyűjtemény gazdaságföldrajzi vonatkozásai (MFT-előadás vetített képekkel, nov. 24. Közgazdaságtudományi Kar)

1933

Der Levantenhandel über Ungarn im 11 und 12 Jahrhundert. *Ungarische Jahrbuch XIII*. Berlin–Lipcse, 1933. 357–363.

A karlsruhei gyűjtemények magyarvonatkozású térképanyaga. A „Térképészeti Közlöny” 6. sz. különfüzete. Bp., 1933. [Ismerteti: -ő. Had-

történelmi Közlemények, 35. (1934) 303–204.; BULLA BÉLA, LK, 12. (1934) 1-2:182–184.; EPERJESSY KÁLMÁN, *FK*, 63. (1935) 1:31–32.; VARGA ENDRE, *Századok*, 69. (1935) 377–378.]

1934

Emberföldrajzunk időszerű kérdéseihez. *FK*, 62. (1934) 150–151.

A földrajzi tényezők szerepe Magyarország nyugati részének honfoglaláskori településében (MFT GFSZO-előadás, máj. 24. Közgazdaságtudományi Kar – elmaradt)

- (Glaser Lajos ismerteti)

Eperjessy Kálmán: Politikai és gazdasági elemek a Maros folyó történetében. *FK*, 62. (1934) 1–3:208.

Sólyom Jenő: A magyar vámügy fejlődése 1519-ig. Bp., 1933. *FK*, 62. (1934) 1–3:208–209.

1935

Magyarország helyzete az európai gazdasági életben (Természetföldrajzi vázlat). *FK*, 63. (1935) 4:302–305.

Die Lage Ungarns im Wirtschaftsleben Europas (Geschichtsgeographische Skizze). *FK*, 63. (1935) 4:306–310.

Részletkutatások a Dunántúl honfoglaláskori településföldrajzához (MFT-előadás, ápr. 11.)

- (Glaser Lajos térképe/i/vel)

CZOBOR ALFRÉD: A Helmecziek nemzetsége a középkorban és annak Korláth-ága. I. *Turul*, 49. (1935) 1:5–23.

1936

Az *Új Lexikon* munkatársa, 6. kötet. dr. geográfus, egyetemi tanársegéd

VARGA ENDRE – GLASER LAJOS: *Polgári térképezésünk múltja*. Bp., 1936 (katalógus).

91 „Ez utóbbinál sokkal részletesebbek Glaser Lajosnak a Dunántúlról készült izokron térképei, melyek az egyes vasútállomásoktól kiindulva tüntetik fel a bizonyos időn belül elérhető távolságokat, s figyelembe veszik a rendelkezésre álló utak minőségét is. Ezekből a térképekből kitűnik a Balatontól délre eső Somogy–Tolnai dombosvidék közlekedésföldrajzi elhanyagoltsága; úgyszintén a Tolnai dombosvidék egyes része, Zala délnyugati sarka, az Alpokhoz tartozó nyugati határvidék, a Magyar középhegység némely része csak 4 óra alatt érhető el a legközelebbi vasútállomásról. De ha hasonló térképeket készítenénk a csonka ország többi részéről: a Cserhátban, Mátrában, Bükkben, a Közép-Tisza vidékén (Tokaj–Szolnok között), a Tiszafüred, Karcag és Debrecen közötti háromszögben, a Duna–Tisza közén, főleg Kiskunhalas, Kalocsa és Baja között szintén találunk hasonlóan elhanyagolt területeket.” HÉZSER AURÉL: *Közlekedésföldrajzi problémáink*. *FK*, 62. (1934) 7–9:121–135. (Idézett hely: 129.).

92 „Igen ügyes Glaser térképvázlata: a Dunántúl búzatermelése és forgalma a XIX. század elején: búzaterületek, búzavásárok, forgalom iránya. (Dunántúl közlekedésföldrajza c. művében, kézirat a Közg. Egyet. Földr. Int.-ében).” HANTOS GYULA: *Egy mezőgazdasági atlasz margójára* (Beke László munkája). *FK*, 62. (1934) 1–3:1–18. Zsidi Vilmos levéltárvezető tájékoztatása szerint a Földrajzi Intézetnek nem maradt fenn anyaga a levéltárban, így ez a kézirat sincsen meg, legjobb esetben lappang.

Hogyan mérték fel az országot (Rádióelőadás, Magyar Rádió, szept. 30. 18–18:30)

A térképkatalogizálásról (Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete konferenciáján előadás, okt. 2–3.)⁹³

A földrajzi kutatások levéltári forrásai (MFT GFSZO-előadás, okt. 15. Közgazdaságtudományi Kar)

- (Glaser Lajos ismerteti:)

Domahidi Sípos Zsigmond: *A Felső-Tisza vidékének, vagyis a legutolsó Hungária első szállásának gyepüszervezete*. Bp., 1934. *Századok*, 70. (1936) 329.

Paul Kirn: *Politische Geschichte der deutschen Grenzen*. Leipzig, 1934. *FK*, 64. (1936) 1–5:45–46.

A Térképészeti Intézet kiállítása. Térképészeti Közlöny, 4. (1936–1937) 3–4:253–254.

A Hadilevéltár térképkiállítása. Térképészeti Közlöny, 4. (1936–1937) 3–4:252–253.

1937

Hogyan mérték fel az országot. Búvár, 3. (1937) 1:40–44.

A térképkatalogizálás problémái. Magyar Könyvszemle, 61. (1937) 1–4:241–246.

Kelet-Dunántúl a honfoglalás és a vezérek korában. Fejér vármegye kialakulása. Cegléd, 1937. (Klly. *Fejér vármegye monográfiája c. műből*).

Magyarország első csillagászati alapon készült térképe (MFT-előadás, dec. 9. Egyetemi Földrajzi Intézet).

Felfedezők lexikona. Szerk.: KÉZ ANDOR. Bp., 1937. (Glaser Lajos a munkatársak között)

Lipszky őrnagy mappája (Rádióelőadás, Magyar Rádió, 1937. december 20. 18:30–18.55)

- (Glaser Lajos ismerteti:)

Bánrévy Gy[örgy]: *Az első hivatalos intézkedések a visszafoglalt Budán 1686-ban. Tanulmányok Budapest múltjából*. V. Bp., 1836. *LK*, 15. (1937) 297.

Borbély, A[ndor]: *Kéziratok ábrázolások Buda visszafoglalásáról. Tanulmányok Budapest múltjából*. V. Bp., 1936. *LK*, 15. (1937) 312–313.

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

SZABÓ ISTVÁN: *Ugocsa megye*. Bp., 1937. (A térképet Szabó István és Glaser Lajos tervezte).

Egyetemes történet. I–IV. Szerk.: HÓMAN BÁLINT – SZEKFŰ GYULA – KERÉNYI GYÖRGY. Bp., 1935–1937. Glaser a IV. kötetbe (írta Iványi-Grünwald Béla) készített 19 térképet.

1938

Lipszky térképe. *Búvár*, 4. (1938) 3:193–197.

- (Glaser Lajos ismerteti:)

Calmette, Joseph: *Atlas historique*. II., *Le moyen âge*. Avec la collab. de R. Grousset et J.-J. Gruber. Paris, 1936. *Századok*, 72. (1938) 4–6:247–248.

Scherer Ferenc: *Gyula város története*. Bp., 1938. – *Gyula város oklevéltára (1313–1800)*. Szerk.: Veress Endre. Bp., 1938. *LK*, 16. (1938) 316–318.

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

KNIEZSA ISTVÁN: *Magyarország népei a XI. században. Emlékkönyv Szent István halálának kilencszázadik évfordulóján*. Szerk.: SERÉDI JUSZTINIÁN. II. Bp., 1938. 365–472. (1:600 000 térképmelléklet Glaser Lajos közreműködésével).

KRING MIKLÓS: *Magyarország határai Szent István korában. Emlékkönyv Szent István halálának kilencszázadik évfordulóján*. Szerk.: SERÉDI JUSZTINIÁN. II. Bp., 1938. 473–486.

1939

Az Alföld régi vízrajza és a települések. *FK*, 67. (1939) 4:297–308. (gr. Teleki Pál emlékszám)
Az Országos Levéltár térképei. *LK*, 17. (1939) 280–288.

- (Glaser Lajos ismerteti:)

N. BARTHA KÁROLY – GÖNYEY SÁNDOR – KODÁLY ZOLTÁN – LAJTHA LÁSZLÓ – SCHWARTZ ELEMÉR – SOLYMOSSY SÁNDOR – SZENDREY ÁKOS – SZENDREY ZSIGMOND: *A magyarság néprajza*. IV. *A magyarság szellemi néprajza* 2. rész. Bp., 1937. *FK*, 67. (1939) 1:68–69.

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

SÜMEGHY DEZSŐ – GLASER LAJOS: *Sopron vármegye közigazgatási és iskolai térképe*. Mérték 1:100 000. Bp., 1938 [1939].⁹⁴

LUKINICH IMRE: *A Podmanini Podmanicz-*

93 A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete. *Nemzeti Ujság*, 18. (1936) 227:22. (okt. 4.).

94 L. a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (<https://maps.hungaricana.hu/hu/HTTITerkeptar/1483>).

95 <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTTITerkeptar/34123>

ky-család oklevéltára. II. Bp., 1939. XII. tábla. Vágbeszterce várának tartozékai.

Magyar művelődéstörténet. I–V. Szerk.: DOMANOVSKY SÁNDOR – BALANYI GYÖRGY – MÁLYUSZ ELEMÉR – SZENTPÉTERY IMRE – VATJÚ ELEMÉR. Bp., 1939–1942.

1940

Az Alföld középkori történeti földrajzának vázlat (MFT-előadás, jan. 11. Földrajzi Intézet).

- (Glaser Lajos ismerteti):

Prinz Gyula – Cholnoky Jenő – Teleki Pál – Bartucz Lajos. Magyar föld, magyar faj. I–III. Bp., 1938. *Századok*, 74. (1940) 5–6:314–321.

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

MELICH JÁNOS: Brünn nevéről. *Magyar Nyelv*, 36. (1940) 1:1–19.

HUSZTI DÉNES: *Olasz–magyar kereskedelmi kapcsolatok a középkorban.* Bp. 1940. 100. (A Budáról Velencébe visszavezető út)

ILA BÁLINT: Település és nemesség Gömör megyében a középkorban. *Turul*, 54. (1940) 1–28., 53–72.

Erdély román helynevei. Tervezte: KNIEZSA I[STVÁN] – GLASER L[AJOS]. Bp., [1940]. *Erdély.* Szerk.: DEÉR JÓZSEF. Bp., 1940.

Román települések Kelet-Magyarországon a XIII. és XIV. században Erdélyben és Kelet-Magyarországon. DR. LUKINICH IMRE vezetésével az eredeti oklevelek alapján készítette: DR. FEKETE-NAGY ANTAL, DR. GLASER LAJOS, DR. MAKKA LÁSZLÓ (ideiglenes vázlat). Bp., 1940.⁹⁵

1941

A térképrendezés feladatai a vidéki levéltárakban. *LK*, 18–19. (1940–1941) 537–544.

Franciaország, Spanyolország, Portugália. *Vilámtérkép.* Szerk.: KOLBA GYULA. Bp., 1942. (Nemzeti Újság; Uj Nemzedék; Képes Krónika)

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

FEKETE NAGY ANTAL: *Trencsén vármegye. Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* IV. Bp., 1941.

Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum. Curante EMERICO LUKINICH et adiuvante LADISLAO GÁLDI ediderunt ANTONIUS FEKETE NAGY et LADISLAUS MAKKA. Bp., 1941.

1942

BORBÉLY ANDOR – IRMÉDI-MOLNÁR LÁSZLÓ – GAZDA SAMU – GLASER LAJOS: A térképkatalógizálás kérdése. *Magyar Könyvszemle*, 66. (1942) 4:399–409. (ebből Glaser: 407–418.)

- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

SZABÓ PÁL ZOLTÁN: Die schicksalreiche stadt Pannonies. *Ungarn*, (1942) 3:149–160. (március).⁹⁶

Budapest története. I–III. Szerk.: SZENDY KÁROLY. Bp., 1942–1944.

1943

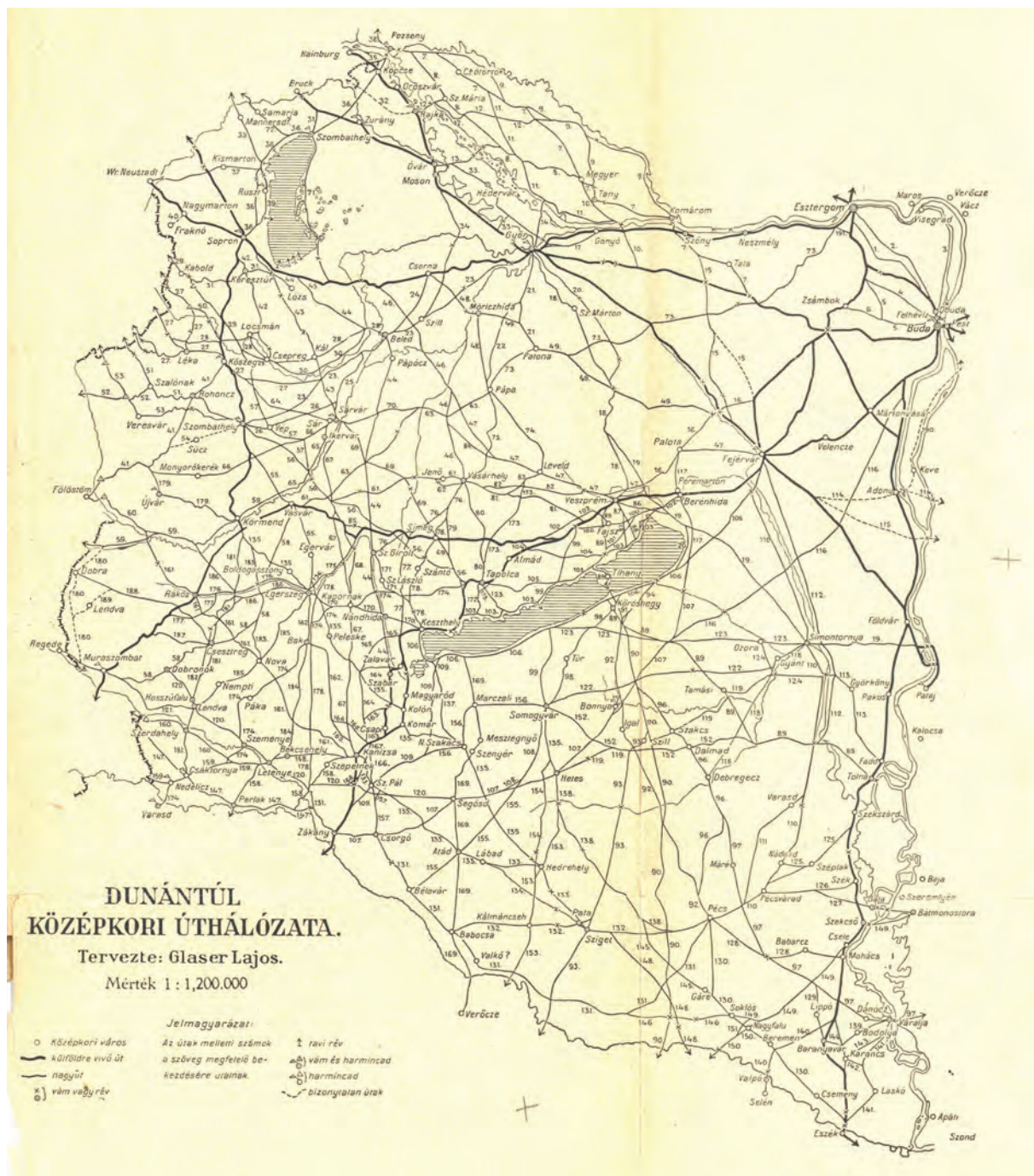
- (Glaser Lajos térképe/i/vel:)

FEKETE LAJOS: *Az esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása.* 1 térképpel és 10 hasonmással. Bp., 1943.⁹⁷

95 <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/34123>

96 „Szabó Pál Zoltán nagy jelentőségű fejtegetéseit élénken illusztrálják Glaser Lajosnak, az Országos Levéltár tisztségviselőjének szemléletes térképei Pécs kialakulásáról: az egyik Sopianae és környéke településföldrajzát mutatja be a római korban, a másik a mai város belső területeit ábrázolja, de oly módon, hogy ki van emelve rajta a római korbéli város területe, a legújabb ásatások megállapításai alapján.” Pécs ismertetése az „Ungarn” márciusi számában. *Dunántúl*, 32. (1942) 50:7. (márc. 3.).

97 https://library.hungaricana.hu/hu/view/EsztergomKonyvek_232/?pg=200

■ Glaser Lajos térképe a Dunántúl középkori úthálójáról szóló, Századokban (1929) megjelent tanulmányához

Glaser Lajos térképe a Magyar művelődéstörténet IV. kötetében

